

konje, da bodo imeli kaj dobička od konjereje. Ta knjiga je rodila mnogo dobrega sadu in je marsikaterega slovenskega kmeta obvarovala škode.

Leta 1846. je izdal dr. Bleiweis svojo knjigo „Milošerčnost do žival“, to knjigo so dobili zastoj vsi naročniki „Novic“. V tej knjigi je Bleiweis pokazal svoje dobro srce. Bavarski vojvoda Maks kot pokrovitelj društva zoper trpinčenje živalij mu je poslal v priznanje te knjige bronasto svetinjo.

Leta 1851. je izdal dr. Bleiweis dve za kmeta važni knjigi, v prvi je razkladal, kako se podkavajo konji, da ostane kopito zdravo, v drugi je pa razkladal, kako se murve sade, sviloprejkam streže in svila prideluje.

Z dr. Strupijem sta izdajala obširno knjigo o živinozdravstvu, v kateri je je dr. Bleiweis spisal dober poduk, kako je ravnati pri porodih živine. Leta 1871. je pa pokojni dr. Bleiweis poklonil Slovincem knjigo o umni živinoreji, katera je bila v veliko korist našim kmetom.

Kakor so minolih petdeset let „Novice“ in njih uredniki in sotrudniki posebno trudili za povzdigo blagostanja kmetijstva, tako bodo tudi v bodoče, ker kmet je tisti steber, na katerem stoji vsa bodočnost našega naroda in da se ohrani ta steber je dolžnost skrbeti vseh slovenskih rodoljubov. Iz kmetskega stanu so prihajali možje, kateri so vzdramili naš narod in za to so „Novice“ pa ob svoji petdesetletnici posebno ponosne na to, ker so storile za kmeta.

Kmetijske raznoterosti.

Jara pšenica dobra varhinja za deteljo. Deteljo je bolje sejati v jaro pšenico nego ječmen, ker tako rada ne poleže. Če ječmen poleže, to jako škoduje detelji, ki je v njem posejana. Jara pšenica naj se zgodaj seje in je dobro, če se ji malo pognoji s čilskim solitrom.

Striženje mlade živine. Telet se loti večkrat merčes in vsled tega ostanejo suha in mršava, naj jim še tako dobro pokladamo. Skušnje uče, da je najbolje, če se taka teleta ostrižejo, da se jim mrčes tako ne redi. Potem se teleta kmalu opomorejo.

Rezeda se seje pomladi v aprilu. Vspeva jako dobro v vsaki zemlji, najboljša pa v vlažni, če le ni preveč senčnata. Če se odrežejo odcvetela stebela, rastlina na novo poganja in se s tem cvetni čas podaljša.

— **Zatiranje hroščev z bacili.** Mi smo že v našem listu omenili, so se poskusi s preganjanjem kebrov z bacili dobro obnesli. Danes moramo omeniti, da se bacili dobe pri tvrdki Leirno in Foester, na Dunaji IV. Waaggasse 5.

— **Gnjiloba korenin vinskih trt.** Na Francoskem se opaža nova bolezen, trtam posebno američanskim korenine močno gnjijejo. Sodi se, da je tej prikazni kriva neka gljivica, katera posebno dobro uspeva v vlažnih tleh. V suhih se pa gnjiloba ne širi. Zato je treba gledati, da se tla po vinogradih, z odvajanjem vode osuše. Najbolj se ta gnjiloba prikazuje v vinogradih, ki so se zasadili, kjer je bil poprej gozd. Pod drevjem je mnogo vlage, katere se je v mnogih letih navzela zemlja, posebno ker je segnjilo listje, in oviralo izpuhtenje vodne pare. Ako se hoče zasaditi vinograd, kjer je bil popred gozd, naj se zemlja globoko prekoplje in zrahlja in pusti vsaj jedno leto ležati, predno se trte zade. Ko se je tako zemlja že osušila in jo je prešinil zrak, naj se začne z zasajanjem vinograda.

Poučni in zabavni del.

Dr. Janez Bleiweis vitez Trsteniški, prvi urednik „Novic“.

Spodobi se, da se danes, ko je minolo petdeset let, kar izhaja naš list, spominjamo njih prvega urednika dr. Janeza Bleiweisa, viteza Trsteniškega. Rojen je bil dne 19. nov. 1808. l. v Kranji. Oče njegov je bil kmetskega rodu iz Trstenika ob kranjsko-koroški meji. V mladih letih se je pa bil preselil v Kranj, kjer je s trgovino si pridobil obilno imetje. Imel je pet sinov in jedno hčer, izmej katerih je pa bil Janez najstariši.

V začetno šolo je hodil Janez Bleiweis v Kranji, gimnazijo je pa dovršil v Ljubljani. Po dovršeni srednji šoli šel se je učiti zdravilstva na Dunaj in je dne 6. oktobra 1832. bil na dunajski visoki šoli proglašen za doktorja vsega zdravilstva. Bleiweis se pa še ni povrnil v domovino, temveč je dobil državno ustanovo, da se je učil živinozdravstva. Po dovršenih teh študijah je pa bil najst let pomočni učitelj na živinozdravniški šoli na Dunaji. V tem času se je ondu oženil z gospodično Karolino Fellnerjevo.

Na Dunaju je dr. Bleiweis spisal dve učeni knjigi, v prvi opisuje v latinščini pijavke in njih rabo v zdravilstvu, v drugi pa, kako se ozdravljajo konji. Ti dve knjigi sta mu kmalu pridobili slavno ime v učenjaških krogih.

Leta 1843 ga je poklicala vlada v Ljubljano za profesorja na zdravniški šoli in c. kr. kmetijska družba kranjska ga je izvolila za svojega tajnika. Tedaj je tudi začel vrevjevati „Novice“. To delo pa ni bilo lahko. Jezik slovenski je tedaj bil še okoren in večkrat je pokojni Bleiweis moral dolgo premišljevat, kako bi se izrazil. Imel je pa urednik še mnogo družih težav. Ker so „Novice“ gojile tudi slovansko vzajemnost, so ga leta 1849. novomeški nemškutarji očrnili pri nadvojvodi Ivanu in c. kr. kmetijski družbi, da dela za Ruse. Ker je pa bil nadvojvoda pameten mož, se za to obrekovanje ni zmenil, temveč je malo pozneje pri svojem prihodu v Ljubljano javno pokazal, da spoštuje moža, ki dela za izobraženost svojega naroda in povzdigo maternega jezika.

Ko so v zaprli zdravniško šolo v Ljubljani, so l. 1850. dr. Bleiweisu ponudili dobro plačano, mesto deželnega živinozdravnika na Češkem, a ga ni sprejel, ker ni maral zapustiti domovine svoje in prenehati s svojim delovanjem za svoj narod. Na to mu vlada podeli naslov c. kr. profesorja in ga imenuje za člana deželne zdravstvene komisije, v kateri je pridno deloval do 1870. leta, ko se je razpustila ta komisija. Nekaj časa je dr. Bleiweis opravljal tudi službo deželnega zdravniškegu svetovalca, katero službo je opravljal tako izvrstno, da je dobil več pohvalnih dekretov za svoje vzgledno delovanje.

Leta 1870. ga je bilo poljedelsko ministerstvo poklicalo v stalno komisijo za konjerejo. Leta 1856. je bil

imenovan za c. kr. deželnega zdravnika, katero službo je opravljajl do 1873. leta, ko je bil umirovljen.

Dr. Bleiweis je tudi marljivo opravljal druge posle. Po njegovem prizadevanji je bila c. kr. kmetijska družba osnovana v Ljubljani leta 1850. kovaško in živinozdravniško šolo, kateri je bil dr. Bleiweis brezplačno vodja do svoje smrti.

Politično delovanje dr. Bleiweisa se začinja leta 1848. Tega leta je bil voljen v mestni zbor ljubljanski, ter je ostal mestni odbornik do 1868. leta. Zaradi marljivega delovanja v mestnem zboru ga je ta zbor leta 1867. izvolil za častnega meščana ljubljanskega.

Leta 1848. je dr. Bleiweis bil poklican tudi v pomnoženi zbor stanov kranjskih, ki je takrat nekako nadomestoval deželni zbor. Ko so deželni stanovi poslali na Dunaj deputacijo, da izrazi presvetlemu cesarju udanost dežele Kranjske, je bil tudi dr. Bleiweis v tej deputaciji. Na cesarskem dvoru je odposlance kranjskih deželnih stanov vsprejel nadvojvoda Ivan. Bleiweis mu je pri tej priliki odkritosrčno razodel, da Slovenci žele biti zjedinjeni v jedno kronovino. Nadvojvoda se ni kazal ravno nasprotnega tej ideji, katero goji dandanes vsako pošteno slovensko srce.

Pravo politično delovanje dr. Bleiweisa se pa začinja še le z letom 1860., ko smo v Avstriji dobili ustavo. Pri prvih volitvah leta 1861. je bil voljen v treh krajih v deželni zbor in odločil se je sam potem za mandat ljubljanske okolice, kateri okraj je zastopal do smrti svoje. Voljen je bil seveda tudi v deželni odbor in je nekaj časa bil celo namestnik deželnemu glavarju.

Preobširno bi bilo, ko bi hoteli natančno opisavati politično delovanje dr. Janeza Bleiweisa, kajti raztezalo se je na vse strani. Bil je najodličnejši zagovornik vsega napredka v našem narodnem gospodarstvu. Kadar je šlo za povzdigo kmetijstva in obrtništva se je on vselej oglasil. Poslušal in odobral je v tacih slučajih zbor njegove dobro premišljene nasvete. Posebno veliko je dr. Bleiweis govoril proti pomnoževanju davkov in je vedno zagovarjal varčno gospodarstvo pri deželi. Mnogo je storil za zboljšanje občnega zdravilstva. Po njegovem prizadevanju se je povečala deželna bolnica in zgradila blaznica na Studenci. Posebno odločno je pa dr. Bleiweis v deželnem zboru branil narodne pravice in je v tacih stvareh navadno bil poročevalec. V tem oziru je pa dr. Bleiweis bil tako odločen, kakor nobeden drug. Pravice svojega naroda branil je proti vsakemu, in se ni oziral na to, kdo da je nasprotnik njegov.

Dr. Bleiweis pa ni samo urejeval izvrstnih „Novic“, temveč je tudi drugače deloval na slovenskem slovstvenem polju.

Leta 1849. je dal na svetlo „Letopis slovenskega društva na Kranjskem“, kateri obsega poleg društvenih stvari še nekaj zanimivih spisov. Ko se je slovenščina vvedla na gimnaziji, je dr. Bleiweis prvi sestavil berila za spodnjo gimnazijo. Od 1852. do 1856. leta je izdajal „Koledarček slovenski“, ki je bil podoben koledarčku

družbe sv. Mohorja. Ta koledar je poleg koledarskega gradiva obsegal životopise slovenskih pisateljev, pesmi in povesti.

Ko se je leta 1860. začela politična borba, je dr. Bleiweis spisal knjižico „Slovenski jezik pa Kranjska špraha“, v poduk tacim ljudem, ki so trdili, da je slovenščina novoskovan jezik. Tudi za slovensko gledišče je skrbel dr. Bleiweis. Dal je na svetlo več slovenskih iger. Slovensko Matico je dr. Bleiweis od njenega začetka do svoje smrti podpiral. Bil je njen neutrudni odbornik, več let celo nje predsednik. V Letopisu je priobčil več svojih spisov. Nekaj let je tudi uredoval Letopis.

Tudi imamo dr. Bleiweisu zahvaliti, da so „Novice“ v svojih dokladah slovenski narod oveselile z marsikako slovensko knjigo.

Za svoje neumorno delovanje je dr. Bleiweis dobil več odlikovanj. Že leta 1861. mu je Davorin Trstenjak v imenu štajarskih Slovencev poklonil srebrno majoliko. Leta 1863. ob dvajsetletnici „Novic“ so mu domoljubni Slovenci poklonili srbrni tintnik in zlato pero. Kmetijska družba mu je 1875. leta poklonila srebrni kozarec. Avstrijski cesar ga je odlikoval najprej z viteškim redom Frana Jožefa, leta 1881. pa z redom železne krone III. vrste, s katerim je združeno plemstvo. In še tisto leto je bil povišan v viteza s pridevkom „Trsteniški“. Ruski car Aleksander II. ga je odlikoval z redom sv. Vladimira. Bavarski vojvoda Makso ga je odlikoval z bronasto svetinjo in moskovsko vseučilišče s srebrno svetinjo. Jugoslovska akademija ga je bila izvolila za svojega pravega člana. Učeno društvo v Belemgradu, Slovaška Matica, Učiteljska beseda v Pragi, Dalmatinska Matica, Hrvatska Matica, sv. Jeronima društvo, Društvo kranjskih zdravnikov in še več drugih društev ga je imenovalo za svojega častnega člana. Blizu 150 občin imenovalo ga je ob sedemdesetletnici za častnega občana. Mesto Kranj in Črnomelj sta ga bili imenovali za častnega meščana. Da so imenovale slovenske čitalnice za častnega člana še skoro omenjati ni treba.

Kako je bil spoštovan, je pokazala njegova sedemdesetletnica dne 18. in 19. novembra 1878. leta. Zbrali so se bili sinovi iz vseh slovenskih pokrajin, da počaste očeta Slovencev. Dne 18. novembra je bila velikanska bakljada, kakoršne poprej Ljubljana še ni videla. Svetilo je do 500 mož vseh stanov. Drugi dan so se zbrale v čitalnici mnogoštevilne deputacije iz vseh krajev Slovenije, da naznanijo slavljenču, da je imenovan za častnega meščana, občana ali člana. K tej slavnosti so prišli ne le Slovenci, temveč tudi mnogo Hrvatov. Opoldne je bila velikanska pojedina, katere se je udeležilo nad 200 omikanih mož, pri kateri so z različnimi napitnicami in zdravnicami proslavljali slavljenca. Zvečer so slovenske gospe in gospodične napravile slavnostno besedo in izročile slavljenču lavorov venec iz čistega srebra, na katerega listih so bila vrezana imena tistih gospej in gospodičen, ki so poklonile ta venec. K tej slavnosti je došlo nad 500 telegramov iz raznih slovanskih pokrajin.

Dne 29. novembra 1881. leta je dr. Bleiweis po mnogoletnem trudapolnem delovanju za narod slovenski izdihnil svojo dušo. Novica o smrti njegovi je vzbudila občno žalost po vsem Slovenskem. Pogreb njega je bil velikansk, da Ljubljana še tacega ni videla. Zbrali so se domoljubi iz vseh slovenskih pokrajin, da skažejo poslednjo čast probujitelju naroda slovenskega.

Petdesetletnica našega književnega preporoda.

Slovensko slovstvo je pred petdesetimi leti bila še malo razvito. Prikazovali so se posamični pisatelji, ali manjkalo jim je skupnega ognjišča. Slovenska knjiga je bila torej jako redka. Razvoj našega slovstva je pa ovirala tudi mnogo tako imenovana abecedna vojska, ki se je bila z nenavadno ojstrostjo in je marsikomu vzela veselje do pisateljevanja.

V takem času začele so izhajati „Novice“, ki so hitro postale neko središče slovenskim pisateljem. Okrog njih zbrali so se pisatelji iz vseh pokrajin. „Novice“ so pripomogle, da so se poprej neznani pisatelji slovenski začeli bolj spoznavati. Urednik ni gledal na stan pisateljev, temveč vsprejel je od vsacega, če mu je le spis ugajal in ravno s tem si je pridobil in vzgojil mnogo mladih slovenskih pisateljev. Zato pa lahko rečemo, da se je z začetkom „Novic“ zvršil nekak preporod v našem slovstvu. Skoro vsi boljši pisatelji Slovenski minolega polstoletja pisali so za naš list, le iz poslednjega desetletja jih je nekaj, kateri niso delali za „Novice“, ko je že slovensko slovstvo in časnikarstvo tako močno razvito, da se more jeden sodelovati povsod.

V minolih petdeset letih se je nagromadilo v našem listu toliko temeljito pisanih znanstvenih pa tudi leposlovnih sestavkov, da moremo reči, da dobro ne pozna slovenskega slovstva, kjer ne pozna „Novic“. Z „Novicami“ se je razvijalo slovensko slovstvo in pa slovenski jezik.

Slovenski jezik je bil pred petdesetimi leti jako okoren in dr. Bleiweis je imel mnogo truda z jezikom pri vrejevanju. Še dopovedati se ne da, koliko truda je bilo, tedaj se o tem ali onem jasno izraziti. „Novice“ so pa polagoma opilile jezik in dale mu stalnih ob'ik.

Pred izhajanjem „Novic“ ni bilo nobenega slovenskega književnega jezika, temveč vsak jo je pisal po svoje, to štajersko, oni koroško, tretji gorenjsko, četrti ribniško narečje in tako dalje. Slovenske knjige zatorej tudi niso bile vsem razumljive. Tudi „Novice“ jemale so sprvega spise v vseh narečjih, ali polagoma se je pa jel v njih razvijati neki skupen slovenski jezik, ki je bil skoro jednako blizu vsem narečjem, in katerega so vsi umevali. Polagoma je jezik dobival stalnejšo in lepšo obliko. Vse to se je godilo polagoma in tako, da kacih skokov nikjer ne opaziš. Koliko zaslug si je s tem pridobil naš list, se ne da dosti izreči. Ustvaril si je tako nekako trdno podlago slovenskem pisateljevanju.

Nadalje je omeniti, da so „Novice“ vvedle sedaj navadni pravopis, ki se odlikuje po svoji priprostosti. Z novim pravopisom smo se približali na jedni strani Hrvatom, na drugi pa Čehom, ki tudi pišejo s tem pravopisom. „Novice“ pa niso na mah vsprejele tega pravopisa. Polagoma so ga vvajale. Vedno več je bilo sestavkov novem pravopisu, tako da je v četrtem letniku bohoričica že popolnoma zginila. S tem da so vvajale nov pravopis, so pa „Novice“ imele prestati mnogo težav. Za nasprotnika so imele mej družim tudi mogočnega Kopitarja, ki jim je pisal na posebno laskavo pismo zaradi tega. Vse to pa ni ostrašilo dr. Bleiweisa, temveč je šel dalje po svoji poti. Srečno je premagal vse težave in stari pravopis je bil kmalu odpravljen in pozabljen.

„Novice“ so s tem, da so razširjevale veselje do branja in utemeljile jednotni slovenski jezik naredile podlago za vsako vspešno bodoče slovstveno podjetje. „Novicam“ se imajo zahvaliti mnogo sedanji listi pa naša književna društva, da tako dobro vspevajo. Da ni bilo „Novic“ ali da niso bile v rokah tako prebrisanega moža, bi naše slovstvo gotovo tako ne bilo napredovalo.

Več težav je bilo z našim jezikom, kakor smo že omenili. Mej drugim se je „Novicam“ bilo boriti tudi proti tako imenovanemu ilirizmu. Naš list je vedno zagovarjal vzajemnost z drugimi Slovani, ali vendar ni odobral popolnega spojenja s Hrvati v jeziku, kakor so to želeli o svojem času pri nas jako mnogi. Mi ne trdimo, da Ilirci niso imeli dobrih namenov, ali vrednik „Novic“ je bil preveč prebrisan mož, da bi ne bil spoznal vseh težav z ilirizmom. Da se je začel vvajati polhrvatski jezik, bi se velik del Slovencev bil popolnoma od-tujil našemu domačemu prizadevanju. Tako slovstvo bi se mu ne bilo zdelo domače in ne bil bi se brigal zanj. Pomisliti je namreč treba, da je tedaj že bil sploh boj za slovenske čitatelje in jih ni šlo s hitrimi novotarijami odganjati od slovenske knjige in jih tako pripravljati za ponemčenje. S popolnoma zanesljivostjo lahko rečemo, da so „Novice“ mnogo Slovencev otele ponemčenju s tem, da niso lahkomišljeno sprejele ilirstva, za katero so se pač navduševali nekateri slovstveniki ali nikakor ni pri-jalo prav duhu našega naroda. Pač pa so „Novice“ s tem, da so zvesto poročale o napredku drugih Slovanov povzdigovala slovansko zavest, vzbujale zlasti mej razumništvom zanimanje za druga slovanska slovstva. Pripravila so s tem marsikakega slovenskega pisatelja, da se je jel zanimati za tuja slovstva in to je vplivalo, da je tudi naše slovensko slovstvo dobilo bolj občnoslovanski značaj. Občno se lahko reče, da nobeden slovanski narod se tako ne zanima za druge slovanske narode, kakor baš slovenski in nemalo zaslugo zato imajo „Novice“. „Novice“ imajo torej silno veliko zaslug za duševni razvoj naroda slovenskega in spodobi se, da se slovenski rodoljubi danes ob petdesetletnici „Novic“, petdesetletnici slovenskega književnega preporoda spominjajo njih neumornega delovanja.